

Natuur.focus

Afgiftekantoor
Antwerpen X
P209602

Toelating – gesloten verpakking

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11,
2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT OVER NATUURSTUDIE & -BEHEER – JUNI 2011 – JAARGANG 10 – NUMMER 2
VERSCIJNT IN MAART, JUNI, SEPTEMBER EN DECEMBER

**Nieuwe Rode Lijst
dagvlinders**

**Plantendiversiteit in jonge
en oude bossen**

**Moet biodiversiteit
nuttig zijn?**

natuurpunt
Studie

alle saproxyle kevers werd beoordeeld en hiervan bleven maar liefst 28% van de soorten onbeslist bij gebrek aan voldoende data. Er is dus een grote nood aan onderzoek. Voor het eerst werden 47 Europees bedreigde soorten vastgesteld die niet in de Habitatrictlijn zijn opgenomen. Onaangepast bosbeheer vormt uiteraard een belangrijke bedreiging maar veel zeldzame soorten leven in halfopen landschappen waar intensivering van de landbouw de belangrijkste bedreiging is. Maar ook een gebrek aan kennis over saproxyle soorten bij beheerders en natuurbeschermers is een belemmering voor hun bescherming. De rapporten zijn te downloaden op:

- ☞ http://cmsdata.iucn.org/downloads/european_red_list_butterflies_new.pdf
- ☞ http://cmsdata.iucn.org/downloads/european_red_list_of_dragonflies_new.pdf
- ☞ http://cmsdata.iucn.org/downloads/european_red_list_of_saproxylic_beetles_new.pdf

Arno Thomaes (Arno.thomaes@inbo.be)

Geert De Knijf (geert.deknijf@inbo.be)

Dirk Maes (dirk.maes@inbo.be)

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

Gewone pad in amplexus met exotische stierkikker

Paringsomklemmingen of amplexus tussen verschillende soorten zijn bij kikkers en padden geen ongewoon verschijnsel. In Vlaanderen kom je niet zelden een gemengde amplexus tegen, waarbij dan meestal Gewone pad *Bufo bufo*, groene kikker *Pelophylax* sp. of Bruine kikker *Rana temporaria* betrokken zijn. Bekend is ook het anekdotische, nog steeds wat controversiële verhaal van vrouwelijke Vuursalamanders in het Mollendaalbos, die bij de afzet van hun larven verdrinken in amplexus door meerdere Bruine kikkers (Cattoor, 1997; Hyla.flits 2005/2). Daarnaast zijn ook gevallen bekend van Bruine kikkers en Gewone padden die goudvissen bespringen of zelfs proberen te paren met een klompje modder. In gebieden waar de Heikikker voorkomt, treedt af en toe ook een vergissingsamplexus op van deze soort met Bruine kikker of Poelkikker *Pelophylax lessonae* (JS, pers. obs.). Op 7 april 2011 deed Lucas Vanermen in het Zammelsbroek een opmerkelijke waarneming: een amplexus van een Gewone pad met een exotische Stierkikker. Voor zover bekend is dit de eerste waarneming van deze paringscombinatie. De Stierkikker *Lithobates catesbeianus* is een invasieve exoot die om verschillende redenen (kweek voor consumptie van kikkerbilden, lokaas voor visvangst, huisdier, meegereisd met vistransporten) buiten zijn natuurlijk verspreidingsgebied (het oosten van Noord-Amerika) verspreid geraakt is. Volwassen Stierkikkers zijn alleseters en belangrijke predatoren van insecten, inheemse amfibieën, maar ook van watervogelkuijken en kleine zoogdieren. Stierkikkers zijn sterk aan water gebonden en produceren een groot aantal eitjes (meerdere legfels per jaar en legselgroottes tot 25.000 eitjes per wijfje). Hoewel wetenschappelijke studies over de impact van deze invasieve exoot in Vlaanderen voorlopig ontbreken, is bekend dat deze grote kikkers in competitie treden met inheemse amfibieën voor habitat en voedsel. Bovendien is de Stierkikker drager van schimmels en virussen die schadelijk kunnen

zijn voor inheemse amfibieën. De amfibieënziekte chytridio-mycosis (chytride) is een schimmelziekte veroorzaakt door de schimmel *Batrachochytrium dendrobatidis* die wereldwijd kikkerpopulaties keldert, vooral op tropische eilanden. Recent onderzoek van de UGent en RAVON heeft aangetoond dat de Vlaamse Stierkikkers ook drager zijn van deze ziekte. Een aantal Stierkikkers uit Hoogstraten, die gevangen werden in het kader van het project Invexo (www.invexo.be), tekenden daarnaast ook positief op Ranavirus, een virus dat schadelijk kan zijn voor verschillende inheemse Echte kikkers (Ranidae). Naast competitie, predatie en overdracht van pathogenen, kunnen we met de vondst van deze interspecifieke amplexus in het Zammelsbroek dus nog een andere vorm van impact op inheemse amfibieën aan het lijstje toevoegen: de aanwezigheid van Stierkik-

Amplexus van Gewone pad met Stierkikker in het Zammelsbroek. (foto: Lucas Vanermen)

kers kan de voortplanting van inheemse amfibieën verstoren. Dit fenomeen werd al eerder beschreven aan de westkust van de Verenigde Staten, waar de Stierkikker eveneens exoot is. Een twintigtal gemengde amplexussen tussen Stierkikker en de inheemse soorten *Rana pretiosa* en *R. aurora* werden hier vastgesteld. Telkens was, zoals in het Zammelsbroek, de 'grijpende' partner inheems en de 'gegrepen' partner een grotere en zwaardere, juveniele Stierkikker. In een meerderheid van de gevallen was de Stierkikker ook dood (geknepen?). De Ranidae in kwestie kennen een zeer korte paarperiode. Deze 'explosieve voortplanters' vertonen vaak een zeer lange en stevige amplexus als strategie van partnerbewaking. Mannetjes kunnen dagenlang in omarming blijven. Sommige tropische kikker-soorten blijven zelfs tot meer dan 30 dagen in amplexus, en dit gedrag wordt sterker bij verhoogde competitie om vrouwtjes (Crump, 1988). Daarom maken de auteurs zich zorgen om het effect van interspecifieke amplexus op de achteruitgaande inheemse *Rana pretiosa*, een kikker-soort waarvan in sommige populaties een tekort aan mannetjes optreedt (Pearl et al., 2005). Mannetjes kunnen jonge Stierkikkers omklemmen, die qua grootte vergelijkbaar zijn met vrouwtjes van de eigen soort. Dit tijd- en energieverlies tijdens de korte reproductieve periode en ook het onttrekken van mannetjes uit het aanbod aan voortplantende dieren zou een invloed kunnen hebben op het succes van een individu en uiteindelijk op populaties. De Gewone pad vertoont een vergelijkbaar paargedrag: het is een explosieve voortplanter met een korte, intense voortplantingsperiode van een à twee weken en de mannetjes bewaken hun vrouwtje door verlengde amplexus (Duguet & Melki, 2003). Hoe vaak dergelijke tot de verbeelding sprekende missers in

de natuur optreden, is onbekend. Het verschijnsel is al bij al relatief zeldzaam en een occasionele foute amplexus zal weinig tot geen invloed hebben op populatieniveau voor soorten met een normale sekseverhouding. Populaties van de Gewone pad vertonen, zoals de meeste kikker- en paddenpopulaties, een overschot aan mannetjes. De kans dat het onttrekken van enkele mannetjes aan de voortplanting enige invloed heeft is dus zeer gering. Mogelijks is het omklemmen van alles wat beweegt ook een typisch verschijnsel voor mannetjes die niet op een 'normale' (i.e. ze kiezen een vrouwtje) manier aan een paring geraakt zijn en op het eind van het voortplantingsseizoen nog een wanhoopspoging doen. Competitie en predatie en hun interactie met habitatkwaliteit en exotische vis zijn veel belangrijkere factoren die de impact op inheemse amfibieën bepalen.

*Tim Adriaens (tim.adriaens@inbo.be), Sander Devisscher, Jeroen Speybroeck en Gerald Louette
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek*

Dank aan Dirk Bauwens voor zijn waardevolle opmerkingen en Lucas Vanermen voor het ter beschikking stellen van het fotomateriaal.

<http://waarnemingen.be/waarneming/view/53242378>

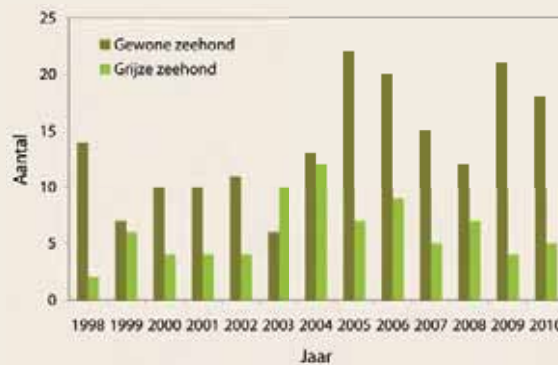
Referenties

Catthoor G. (1997). De bospoel van leven en dood. *De Wielewaal* 63(1): 29-30.
 Crump M.L. (1988). Aggression in harlequin frogs: male-male competition and a possible conflict of interest between the sexes. *Animal Behaviour* 36(4): 1064-1077.
 Duguet R. & Melki F. (2003). Les Amphibiens de France, Belgique et Luxembourg. Collection Parthénope, éditions Biotope, Méze.
 Pearl C.A., Hayes M.P., Haycock R., Engler J.D., & Bowerman J. (2005). Observations of interspecific amplexus between western North American ranid frogs and the introduced American bullfrog (*Rana catesbeiana*) and an hypothesis concerning breeding interference. *The American midland naturalist* 154(1): 126-134.

Zeehonden aan de Belgische kust

In het eerste nummer van Zoogdier van 2011 verscheen een artikel over de opvang van zeehonden aan de Belgische kust en de evolutie van de zeehondenpopulatie in de zuidelijke Noordzee (Van Gompel 2011).

Sinds 1998 worden zeehonden die ziek of verzwakt stranden op de Belgische en Noord-Franse kust opgevangen in het Sea Life Centrum te Blankenberge. Het aantal opgevangen zeehonden is de laatste jaren toegenomen. De zeehonden die verzorgd worden zijn voornamelijk Gewone zeehonden (179 dieren) en Grijze zeehonden (79 dieren) (Figuur 1). Daarnaast zijn er nog een beperkt aantal noordelijke dwaalgasten: Ringelrob (2 dieren), Klapmuts (5 dieren) en Zadelrob (1 dier). Het gaat in hoofdzaak om jonge dieren die hun moeder kwijtraakten of na het spenen verzwakten. De pieken verschillen, omdat bij de Gewone zeehond de meeste jongen geboren worden in juli en bij de Grijze zeehond in volle winter. Opgevangen verzwakte dieren blijven gemiddeld ongeveer 80 dagen in het centrum. 80 tot 90% van de dieren herstelt voldoende om terug vrijgelaten te worden. Dat gebeurt sinds 2007 op het strandreservaat in de Baai van Heist of op het strand van Koksijde. De populaties van de Gewone zeehond in de zuidelijke Noordzee hadden in de 20ste eeuw zwaar te lijden van jacht en watterverontreiniging. Na 1970 begon een geleidelijk herstel, onderbroken door de twee virusepidemies van 1988 en 2002. Hierbij

Figuur 1: Aantal opgevangen Gewone en Grijze zeehonden in Sea Life Centre Blankenberge.

kwamen telkens 20.000 tot 25.000 dieren om, dit is meer dan de helft van de volledige Noordzeepopulatie. Vooral in de Waddenzee herstelde de populatie zich na de virusepidemies spectaculair. Momenteel leven er minimaal 22.000 dieren waarvan 7.000 in het Nederlands gedeelte. De toestand in Engeland en Noord-Frankrijk is minder rooskleurig. Aan de Belgische kust plant de Gewone zeehond zich niet (meer) voort. Er is evenwel een toenemend aantal waarnemingen en de laatste jaren een kleine winterpopulatie van een twintigtal dieren bij de Vlaamse banken. Groepjes komen overnachten in de IJzermonding en op golfbrekers in Koksijde. Vooral jonge dieren verblijven tijdelijk ook in de kusthavens. Naast verstoring vormen vooral de warrelnetten op de Belgische stranden een bedreiging. Recent besliste het gemeentebestuur van Koksijde de zone rond de belangrijkste rustplaats vrij te maken van netten.

De Grijze zeehond is niet gevoelig voor het Morbillivirus en nam in de 20ste eeuw sterk in aantal toe, in het bijzonder rond de Britse eilanden. De populatie werd er in 2009 geschat op 183.000 exemplaren, dat is 45% van de wereldpopulatie. In de Waddenzee is er vanaf 1990 een kleine kolonie van 2.000 dieren. In de Zeeuwse Delta en in de monding van de Somme planten Grijze zeehonden zich tot nu toe niet voort. Er zijn wel concentraties buiten het voortplantingsseizoen: in Zeeland tot maximaal 200 in de Voordelta, aan de Somme tot maximaal 60. Aan de Belgische kust werd de Grijze zeehond voor het eerst waargenomen in 1973. Recent neemt het aantal waarnemingen wel toe maar Grijze zeehonden zijn nog niet permanent aanwezig.

*John Van Gompel (john.van.gompel@pandora.be)
Dierenarts Sea Life Centre*

Referentie

Van Gompel J. 2011. Zeehonden aan de Belgische kust. Opvang en evolutie van zeehonden in de zuidelijke Noordzee. *Zoogdier* 22/1: 14-17.

Oehoe als superpredator

In een recent nummer van vogeltijdschrift Limosa stond een uitgebreide analyse van het voedsel van de Oehoe in 46 territoria in het recente uitbreidingsgebied van de soort in Nederland en aangrenzend Duitsland. Het onderzoek vond plaats in de jaren 2002-'09 op basis van 3.376 plukresten en 1.542 braakballen. De eerste methode geeft meer informatie over grote prooien, de tweede over kleinere prooien die in een keer ingeslikt worden zoals kleine zoogdieren.

Algemeen genomen bestonden de prooien voor 78% uit vogels en 22% uit zoogdieren. Als we enkel naar het aantal prooien kijken, dan prijkt bovenaan een hele reeks plaagsoorten